

nismo našli nobenega. Gradivo v glavnem hranita arhiva Inštituta za zgodovino delavskega gibanja in Zgodovinskega arhiva CK ZKS.

Opozorila bi še na nekatere druge zanimive dokumente, npr. na pismo Iva Lole Ribarja z oceno našega narodnoosvobodilnega gibanja, potem ko je 2 meseca živel z našimi enotami v Beli Krajini in na Dolenjskem, ali na brzojavko Kominterne Edvardu Kardelju o načinu boja proti Draži Mihailoviću in četnikom. In še na nekaj, menim, da bi bilo treba opozoriti ob izdaji dokumentov. Kot vemo je privlačnost in draž ob prebiranju in študiranju arhivskih dokumentov v tem, da so neposreden produkt življenja in pričajo sami po sebi. Čeprav objavljeni dokumenti ne morejo več posredovati prav vsega kot npr. neko originalno pismo ali beležka, vendarle ohranijo neposreden zapis, razpoloženje, dikcijo. Vzemimo za primer poročilo primorskega aktivista, ki poroča o napadu Italijanov na naše aktiviste in pravi, da odbora OF ni več, je padel v roke črnim volkovom. Ali pismo iz Ljubljane iz začetka marca 1943, ko se je znašel na zvezi med Ljubljano in vodstvom v Dolomitih izdajalec, ki je vso pošto nosil nemški obveščevalni službi, preden jo je dostavil naslovnikom. Iz pisma veje zaskrbljenost, nervoza, toda nobene panike ali resignacije. Ta plat marsikaj pove raziskovalcu, menim pa, da bi jo mogli uporabiti tudi v vzgojnem delu npr. pri pouku zgodovine naše NOB, zlasti pri spoznavanju krajevne zgodovine.

In če se kratko dotaknem še vprašanja, kako (ali sploh) naprej. Menim, da bi bilo potrebno nadaljevati. Cilj, ki je bil jasno postavljen, bi bilo treba doseči. Teh 6 knjig dokazuje, da je to možno in potrebno. Koncept je postavljen, ne bi ga kazalo spreminjati, metoda je izdelana in utečena, delavci v arhivih gradivo poznajo, tako da izbor gradiva ne bi bil težak. Če bi bilo moč zagotoviti redna finančna sredstva, bi kazalo pohiteti. Prvih 6 knjig je izhajalo polnih 20 let prav zaradi finančnih težav, posledice tega pa so urediški in tehnični zapletljaji. Od sedmih članov redakcije, ki je pripravila prve knjige (Tone Ferenc, Ferdo Fischer, Davorin Jeršek, Rozalija Lukman, Miroslav Luštek — odgovorni urednik, Marija Oblak-Čarni, Terezija Traven), sta končno ostali le še Rozalija Lukman in Marija Oblak-Čarni. Po smrti odgovornega urednika Miroslava Luštko je 5. knjiga v veliki meri in 6. knjiga zbornika v celoti njuno delo. Razveseljivo je zato, da Inštitut za zgodovino delavskega gibanja ponovno načrtuje izdajanje dokumentov nadaljevati. Želimo mu lahko le, da bi bil pri tem deležen potrebne podpore. Zaželeto pa je treba tudi, da bi dokumenti ne zbledeli predno bi bili objavljeni in da bi avtorjem, ki bi z objavljanjem nadaljevali, še mogli pri obdelavi pomagati tovariši, ki so NOB vodili in v NOB sodelovali.

Marija Oblak-Čarni

*Zbornik dokumentov in podatkov o narodnoosvobodilni vojni jugoslovanskih narodov, VI. del, knjiga 16, Boji v Sloveniji 1944, Ljubljana 1981, 984 str.*

Šestnajsta knjiga slovenskega dela Zbornika dokumentov in podatkov o narodnoosvobodilni vojni jugoslovanskih narodov s podnaslovom »Boji v Sloveniji« je sestavni del široke jugoslovanske zbirke gradiva, ki obsega že več kot 160 zvezkov. Njen VI. del, v katerem so objavljeni dokumenti iz Slovenije, obsega

19 knjig, gradivo o narodnoosvobodilni vojni na Slovenskem pa objavljajo tudi zvezki drugih delov celotne zbirke, ki tematsko obravnavajo posamezna zaokrožena vprašanja oziroma boje velikih enot, kot so, na primer, zaključne operacije jugoslovanskih armad.

Šestnajsta knjiga slovenskega dela Zbornika je izšla v slovenščini po tridesetih letih od izida prve knjige tega dela, v kateri je objavljeno gradivo o narodnoosvobodilni vojni na Slovenskem v letu 1941. Prva knjiga je namreč izšla že leta 1952, in sicer hkrati v slovenščini in srbohrvaškem prevodu.

Rokopise slovenskega dela Zbornika je pripravljala skupina sodelavcev Vojaškega zgodovinskega inštituta v Ljubljani, ves čas v tesnem sodelovanju z ustanovami, ki so delovale na področju zgodovine narodnoosvobodilne vojne slovenskega naroda. Najprej sem kot prvi urednik slovenskega dela pripravljal gradivo za objavo ob Muzeju narodne osvoboditve v Ljubljani (zdaj Muzej ljudske revolucije v Ljubljani), nato pri zgodovinskem oddelku centralnega komiteja Zveze komunistov Slovenije, po ustanovitvi Inštituta za zgodovino delavskega gibanja v Ljubljani pa je skupina štirih sodelavcev Vojaškega zgodovinskega inštituta, katerega sedež je v Beogradu, delovala v tesni povezavi s tem inštitutom.

Delo je potekalo 24 let. Zadnja, 19. knjiga je izšla v srbohrvaščini leta 1975. V letih 1951—1953 sem kot edini urednik pripravil za tisk 1. in 2. knjigo ter zbral precej gradiva za 3. in 4. knjigo, potem pa so delo nadaljevali uredniki Vida Markičeva in Ivan Ferlež ter Jože Čertalič in Jože Novak, ki sta uredila tudi 16. knjigo v srbohrvaški in slovenski izdaji.

Izhajanje knjig slovenskega dela Zbornika dokumentov in podatkov o narodnoosvobodilni vojni jugoslovanskih narodov v slovenščini, kar je z zgodovinskega, se pravi, znanstvenega stališča edino prav in bi pravzaprav moralo biti opravljeno pred izidom prevodov, je potekalo večinoma s težavami. Šestnajsta knjiga je zategadelj izšla šest let in pol po objavi zadnje 19. knjige v srbohrvaščini in kar dvanajst let po njenem izidu v srbohrvaškem prevodu.

Ta, 16. knjiga, vsebuje 125 partizanskih in 26 okupatorjevih dokumentov ter zajema obdobje od 1. septembra do 20. oktobra 1944. Ima 982 tiskanih strani, ob dokumentih pa je moč najti veliko bogatih opomb, ki tehtno dopolnjujejo gradivo, zlasti s podatki iz nemških in domobranskih arhivskih fondov.

Ob izidu 16. knjige nas spričo prebrodenih težav v prvi vrsti prevzemajo občutki zadovoljstva, da je vendarle dosežena nova zmaga v oblikovanju celovitejših podobe narodnoosvobodilnega boja na Slovenskem, da je z njo zgodovinarjem, avtorjem in drugim, ki jo potrebujejo, na voljo temeljito, strokovno in dovolj široko obdelano gradivo, še ena knjiga Zbornika. Takšno publikacijo bi morala imeti sleherna knjižnica, javna in šolska, kot trajni temelj za nadaljnje delo v proučevanju našega narodnoosvobodilnega boja in revolucije.

Čeprav nas ob njenem izidu preveva občutek radosti, nas po drugi plati prevzema tudi zaskrbljenost, saj je treba objaviti še tri knjige slovenskega dela Zbornika v slovenščini, 17., 18. in 19. knjigo. Rokopisi so na voljo. Potrebno je le prevesti naslove in opombe ter rokopise jezikovno pregledati.

Postaviti si moramo vprašanje, ali res nismo zmožni zagotoviti nemotene in rednega izhajanja tega Zbornika do kraja v nekaj prihodnjih letih, da bi bila ta znamenita zbirka dokumentarnega gradiva o junaški dobi naše slovenske novejšje zgodovine dokončana. Mnenja smo, da to mora biti naša skupna

zahteva, hkrati pa tudi odločnost, da zagotovimo potrebna, pravzaprav majhna sredstva, da bi vsaj do štiridesete obletnice osvoboditve, se pravi, do konca četrtega desetletja miru in graditve republike Slovenije v svobodni novi Jugoslaviji, do leta 1985, objavili še preostale tri knjige Zbornika v slovenščini. Naj poudarimo, da bo v tem primeru minilo kar 33 let od izida prve knjige v slovenščini in deset let od izida zadnje, 19. knjige v srbohrvaščini!

Naj se ob tej priliki naša misel za trenutek pomudi tudi ob spominu na pokojnega prof. dr. Metoda Mikuža, ki je bil tvorni član uredniškega odbora prve knjige VI. dela Zbornika in naslednjih. Njegova pomoč je bila vselej dragocena.

Zdravko Klanjšček

Jože Krall, *Partizanske ciklostilne tehnike v Slovenskem primorju*. Ljubljana 1981, str. 327, ilustr.

Knjiga Partizanske ciklostilne tehnike v Slovenskem primorju je poslednja knjiga sodelavca Inštituta za zgodovino delavskega gibanja v Ljubljani Jožeta Kralla. To je tudi četrta knjiga o partizanskem tiskarstvu v širšem pomenu besede, ki je izšla kot 40. knjiga Knjižnice NOV in POS. Izšla je po njegovi prerani smrti; umrl je namreč 28. aprila 1978.

To delo je začelo nastajati potem, ko je Krall v letih 1965—1975 natančno preučil zgodovino partizanskih tiskarn na vsem slovenskem ozemlju in svoje izsledke predstavil v treh knjigah s skupnim naslovom Partizansko tiskarstvo na Slovenskem. V vsaki knjigi pa je posebej prikazal nastanek, razvoj in delo partizanskih tiskarn v posamezni slovenski pokrajini. V prvi osrednje tiskarne v Ljubljani, na Dolenjskem in Notranjskem, v drugi na Primorskem in v tretji na Gorenjskem in Štajerskem. O vseh treh knjigah smo v naši reviji že poročali. Za to delo je Krall julija 1977 dobil nagrado vstaje slovenskega naroda, ki jo je prejel že na smrt bolan.

Nadaljnji Krallov delovni program je bil enako izčrpno in temeljito prikazati nastanek, razvoj in delo vseh partizanskih ciklostilnih tehnik na Slovenskem. Ta naloga je bila precej težja od prejšnje, saj je ciklostilnih tehnik bilo precej manj kot pa tiskarn, delovale so dalj časa kot tiskarne, o njih se je ohranilo tudi manj podatkov itd. Toda Krall je imel že toliko raziskovalnih izkušenj, da se je naloge lotil pogumno in s trdno voljo, da jo v ustreznem času tudi dokonča. Vendar je ni mogel končati. Napisal je rokopis prve knjige, na 301 strani je prikazal nastanek, razvoj in delo partizanskih ciklostilnih tehnik v Slovenskem primorju. Ko je začel zbirati in preučevati gradivo za enak prikaz dolenjskih ciklostilnih tehnik, ga je zagrabila neozdravljiva bolezen, ki ji je tudi podlegel.

V knjigi Partizanske ciklostilne tehnike v Slovenskem primorju je Krall prikazal predvsem 11 tehnik pred italijansko kapitulacijo (ilegalne tehnike v Trstu in okolici, ilegalne tehnike v Gorici in okolici, tehnika v spodnji Vipavski dolini na Vogrskem, tehnika Soškega odreda, pokrajinska tehnika, tehnika za idrijsko okrožje, tehnika za sever, tehnika vipavskega oziroma ajdovskega okrožja, tehnika na Pivki ali Hajnejeva tehnika v Zalogu pri Postojni, tehnika za